

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ЧОРНОГОРІЇ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Ключові слова: сфера послуг, туризм, інвестиції, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Залучення іноземних інвестицій є однією з найбільш актуальних проблем для економіки постсоціалістичних країн в цілому та Чорногорії зокрема. Інвестиційна привабливість Чорногорії знаходиться в площині туристичної сфери та взаємопов'язаних із нею галузей. До того ж, досвід Чорногорії в цій сфері можна використати і для реалій України.

Актуальність дослідження. Тенденції економічного розвитку світу показують, що пріоритетними напрямками розвитку країн є галузі сфери послуг. Так, за оцінками Всесвітнього банку, доходи від галузей сфери послуг зросли з 51% до 68% за період з 1995 по 2012 роки у світі в цілому, та зокрема в Чорногорії з 30% до 72,4% за аналогічний період. Спостерігається щорічне зростання числа міжнародних туристів у світі [10]. Так, за даними ЮНВТО в 2012 році кількість туристів перевищила психологічний рубіж в 1млрд. чоловік. Також очевидне зростання кількості прибутків від туристичної галузі [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Всебічних наукових досліджень стосовно інвестиційного клімату Чорногорії щодо сфери туризму не проводилось. Серед наукових досліджень найбільш розповсюдженим є аналіз географії та економіки країн Адріатичного регіону в цілому, та Чорногорії зокрема. Цій тематиці присвячені публікації Ю.Є.Бичкова та Л.С.Демідової.

Мета статті. Дослідити фактори інвестиційної привабливості країни в сфері туризму для залучення іноземного капіталу та проаналізувати можливі наявні обмежуючі фактори. Визначити можливість використання досвіду інвестиційної політики Чорногорії для України.

Виклад основного матеріалу. В даний час економіка Чорногорії стрімко розвивається (рис.1).

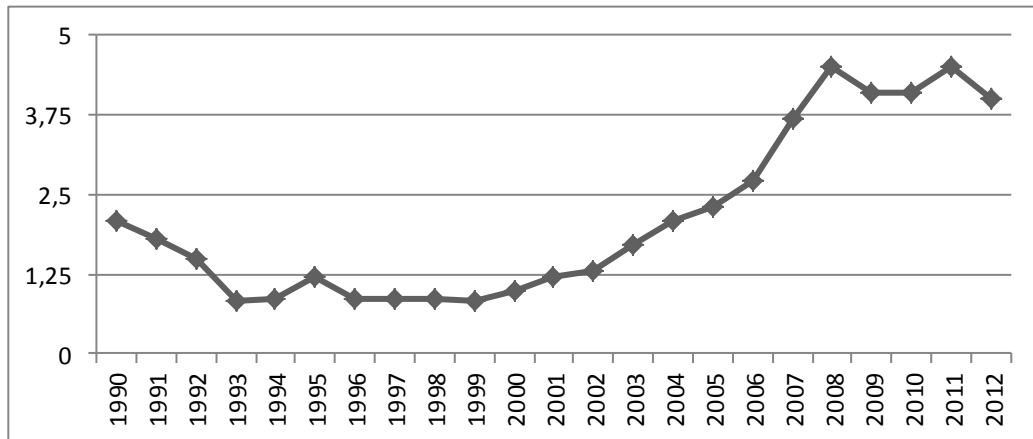


Рис.1. Динаміка зміни ВВП Чорногорії у 1990-2012рр.

Розроблено автором на основі матеріалів UNCTAD.

За два останні десятиріччя сфера послуг, торгівля та будівництво займають зростаючу частку в структурі економіки Чорногорії, в той час, як сільське господарство та промисловість навпаки втрачають свої позиції (табл.1).

Таблиця 1

Структура економіки в Чорногорії, %

Рік	Сільське господарство	Промисловість	Будівництво	Торгівля	Транспорт	Сфера послуг
1990	12.2	19.8	4.1	16	11,6	6.2
2000	12.4	19.1	4.3	16,8	10,4	7
2010	9.3	14.8	5.9	19,4	12,4	8.2
2012	8.8	12.4	5.5	22,6	10,8	9.8

Складено за матеріалами [9].

Переймаючись питанням про сферу, в яку все-таки вигідніше було б влити капітал, неозброєним оком відзначається зростаюча роль туризму, так як розвиток цієї галузі уряд країни вважає пріоритетним напрямком серед всіх інших стратегічних завдань. Сфера стає ще більш привабливою, якщо врахувати невисоку частку промислових підприємств в загальному ВВП країни [2]. На початку 2014 року авторитетна британська газета "The Telegraph" помістила Чорногорію в 20-ку найбільш привабливих місць для інвестицій в нерухомість. Чорногорія в цьому списку знаходиться на 8-му місці. Джерело нагадує, що згідно з даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), Чорногорія демонструє найвищі темпи зростання кількості туристів, які відвідують цю країну для відпочинку. Країна пропонує своїм гостям можливість насолодитися прекрасним станом екології:

недаремно фахівці вважають цю країну гігантським природним парком. До речі, відмінний стан тутешньої екології став однією з причин, по якій інвестиційна привабливість Чорногорії зростає з кожним роком. У лідируючу п'ятірку списку увійшли також Барселона, Гренада, Панама, Лазурний берег і Тоскана [6,8].

На сьогоднішній день ринок туристичного сервісу ненасичений і чекає свого інвестора, вважають експерти Академії форекс та школи біржової торгівлі Masterforex-V. Наприклад, в - Будві, головному курорті Чорногорії, діє близько сорока готельних комплексів, що в десять разів менше, ніж, наприклад, на курортах Італії.

Готельна нерухомість характеризується особливою інвестиційною привабливістю. Головним чином, це три- та чотиризіркові готелі. Рівень їх наповнення залежить від сезону, однак номери нерідко бувають порожніми. За прогнозами приріст туристичного потоку до Чорногорії в 2014 та 2015 роках складе 10 % та 9,9% відповідно [7]. Також Чорногорія - один із лідерів за темпами зростання цін на нерухомість в Європі. За останні три роки приріст склав 250%. Але не слід забувати, що на поточний момент володіння нерухомістю в Чорногорії не дає право дозволу на проживання в країні і в цілому така процедура є досить складною та бюрократизованою. Відповідно, це обмежує перелік потенційних покупців нерухомості в Чорногорії. У той же час необхідно враховувати існуючу вірогідність вступу Чорногорії до ЄС у 2014 році. Однак дане питання досі залишається відкритим: з одного боку Чорногорія не відповідає цілому ряду вимог до членів ЄС, але з іншого боку такий варіант розвитку подій не можна виключати. Стає зрозумілим, що в разі вступу Чорногорії до Євросоюзу, привабливість чорногорської нерухомості для іноземних інвесторів значно підвищиться. Проте результати опитування на форумі трейдерів журналу "Биржевой лидер" показали, що 75% трейдерів та інвесторів західної Європи Академії Masterforex-V вважають, що інвестиції в Чорногорію-це «мільна бульбашка», так як в країні ще багато фінансових та адміністративних перешкод, і лише 25% вважають, що інвестиційна привабливість Чорногорії після вступу до ЄС лише зросте [7].

Як відомо, іноземні інвестиції є одним із важливих та ефективних двигунів економічного прогресу. Щорічний приток прямих іноземних інвестицій в Чорногорії має дуже мінливий характер та є залежним від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів. Для прикладу, у 2009 він склав 1,163 млн. євро, у 2011-425 млн. євро, а у 2012-464 млн. євро [9]. За даними Центрального банку Чорногорії за перші 8 місяців 2013 року в нерухомість Чорногорії інвестори вклали 123,8 млн. євро. Приплив прямих іноземних інвестицій в економіку країни з січня по серпень склав 274 млн. євро, тоді як відтік капіталу - 61 млн. євро, що склало на 27,6 % менше у порівнянні із аналогічним періодом у попередньому році. У свою чергу, резиденти інвестували в економіку іноземних держав 8,5 млн. євро[11].

За вісім місяців приплив чистих прямих іноземних інвестицій склав 213млн. євро, що на 7,6% менше, ніж роком раніше. Приплив прямих іноземних інвестицій у формі акціонерного капіталу знизився до 136,5 млн. євро, що на 35,3% менше, ніж за той же період 2012 року. ВВП Чорногорії в 2013 році виріс на 3,5% порівняно з 2012 роком, повідомляє чорногорське статистичне агентство Monstat [5].

У 2012 році ВВП країни склав 3340 млн. євро, що на 186 млн. євро більше, ніж роком раніше. Номінальний темп його зростання становив 6,9%, в той час як реальний був нижче 4,7%. Найбільший вплив на зростання ВВП в четвертому кварталі 2013 року надав виробничий, будівельний, транспортний сектори та операції з нерухомістю.

Отже, аналізуючи все вище сказане, можна визначити основні фактори, що вказують на доцільність та ефективність інвестиційних вкладень у туристичний бізнес Чорногорії:

- Вдале географічне положення та унікальний екологічний стан. Більше 8% території країни відведено під заповідну зону. Вважається, що саме в Чорногорії знаходяться найбільші незаймані ліси Європи.
- Захист прав інвесторів. Іноземцям надано право на придбання або створення власної компанії на території країни. Право на власність інвестора захищено законом. Обсяги інвестиційного капіталу необмежені ні знизу, ні зверху.
- Простота реєстрації підприємства. Перелік документів, обов'язкових до наявності при відкритті підприємства зводиться до п'яти, на відміну від середнього стандартного пакета в 7 - 10 документів. Процес реєстрації не перевищує одного тижня. Мінімум статутного капіталу - 1 євро.
- Близькість вступу країни до Євросоюзу. Як відомо, Чорногорія вже отримала статус країни-кандидата на вступ до ЄС. За прогнозами, ця подія відбудеться до 2015 року. У зв'язку з чим, як вважають, зокрема аналітики Research and Markets, значно збільшиться приплив міжнародних інвестицій в країну. Що стосується євро, то воно вже давно є державною валютою Чорногорії [3,6].
- Вартість нерухомості, будівництва та оздоблювальних робіт нижча, ніж в інших розвинених країнах Європи.
- Політику зростання приватної сфери та формування сприятливого інвестиційного клімату.
- Прозорість ведення економічної політики країни.
- Вільний оборот капіталу
- Порівняно низька роль держави в регулюванні бізнесу.
- Порівняно низький рівень оподаткування.
- Невисока частка державної власності в економіці країни.
- Стабільна кредитно-фінансова атмосфера.

Однак слід враховувати, що інвестиційна діяльність у всіх її формах і видах пов'язана зі значними ризиками. Так, наприклад, в дослідженні журналу Euromoney Чорногорія постає однією з трьох найменш надійних

країн у Центральній і Східній Європі. Експерти брокерської компанії NordFX (входить в ТОП3 світового рейтингу брокерів форекс Академії Masterforex-V) вважають, що вершина розвитку тісної співпраці уряду Чорногорії з інвесторами всього світу вже досягнута [4].

Це дає підстави визначити основні фактори ризику та об'єктивні обмежувачі подальшого розвитку країни:

- Короткий туристичний сезон. В якості одного з варіантів подолання сезонного характеру туристичної галузі розглядається можливість розвитку грального бізнесу. До того ж, чорногорцям побічно допомогли Україна з Росією, закривши в себе цей бізнес.
- Зниження попиту на нерухомість. Експерти у думках з приводу відсутності колишнього буму на ринку нерухомості розійшлися. Оптимісти вважають, що нерухомість стала жертвою кризи, отже, спад носить тимчасовий характер. Песимісти ж стверджують, що ця стаття чорногорського доходу багато в чому вичерпала себе.
- Оподаткування. За цим показником в рейтингу легкості ведення бізнесу країна займає далеке 139-е місце. На додаток до того, що постійно ростуть старі податки, з'являються нові. Так, наприклад, нещодавно з'явився податок на яхту, туристичний податок на власників нерухомості тощо.
- Недотримання законів. По забезпеченню виконання контрактів Чорногорія стоїть на 135-му місці в світі.
- Заплутані бюрократичні процедури, довгі процедури видачі дозволів на будівництво. За цим показником країна займає аж 161 місце. Влада, правда, нещодавно пообіцяли підприємцям реєстрацію фірм за принципом одного вікна.
- Тривалі судові процедури.
- Невирішені питання захисту прав власності.
- Корупція. За рівнем поширення корупції (Transparency International) країна опинилася на 69-му місці. Хабарництво в Чорногорії носить масовий характер, система «відкатів» працює на всіх рівнях, а тендери часто влаштовуються під конкретного учасника. Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) підрахувало, що середній розмір хабарів в різних чорногорських інстанціях становить 480 євро.
- Тіньова економіка та фінансова недисциплінованість.

Стає зрозуміло, що економічне зростання країни в останні роки багато в чому мало штучний характер, а значить, є вкрай нестійким. Так, в свіжому рейтингу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index 2012-2013) за версією Світового економічного форуму Чорногорія за рік скотилася на 11 позицій вниз і сьогодні займає 60-е місце в світі. Але важливо зазначити, що вона зуміла уникнути великих боргів [3].

Однак, незважаючи на всі обмежувальні фактори подальшого розвитку туристичної галузі в країні, при середньому щорічному 10,9-відсотковому зростанні ВВП Чорногорія увійде до списку країн Ради з подорожей і

туризму. Окрім цього, у 2012 році Чорногорія була удостоєна премії як найкращий туристичний напрямок (разом з Ботсваною і горою Хуаншань). Чорногорія також очолює список країн з прямим і непрямим внеском у туризм, що є одним з основних двигунів процвітання країни. У 2013 році на його частку припадало 21% в структурі ВВП країни. В національній стратегії розвитку туризму даний показник планується підвищити до 36% до 2020 року, що призведе до створення 62 000 нових робочих місць, що становитиме 33,2 % повної зайнятості в Чорногорії, а також до приросту на 9,4% в наступні 10 років. За темпами ж щорічного приросту доходів від туризму в структурі ВВП Чорногорія займає перше місце в світі [6].

Досвід Чорногорії по залученню інвестицій в туристичну галузь можна в певній мірі використати і для України, через історичну, культурну та економічну схожість держав. Постсоціалістичне минуле обох країн не дало змогу остаточно подолати недосконалу систему оподаткування, тіньову економіку та корупцію. Україні, як і Чорногорії, притаманний сезонний характер туристичної галузі, низька частка державної власності в економіці країни та порівняно невисока роль держави в регулюванні бізнесу. В сьогоденних реаліях Україна може стати потужним об'єктом іноземного капіталовкладення.

Висновки. Сучасні тенденції економічного розвитку Чорногорії показують, що пріоритетними напрямками розвитку країни є галузі сфери послуг. Суттєво відзначається зростаюча роль туризму, розвиток якого є одним із головних стратегічних завдань уряду країни. Це в значній мірі вирішить і проблему зайнятості населення- створення 62000 нових робочих місць (до 33% повної зайнятості в країні). Зростання частки сфери послуг в структурі ВВП в світі в цілому, та в Чорногорії зокрема, свідчать про пріоритетність цього напрямку в розвитку країни. Додатковим підтверджуючим фактором є зростання обсягів іноземних капіталовкладень у туристичну галузь, так, лише у нерухомість за 2013 рік було вкладено 58% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку країни. За останні два десятиріччя ВВП Чорногорії зросло більш ніж у два рази та складає 3млрд.євро. Багатофакторна схожість України та Чорногорії дає підстави для використання чорногорського досвіду інвестиційної політики в сфері туризму для застосування у господарській практиці нашої країни.

Література:

- 1.Бычков Ю.Е. Черногория: от прошлого к настоящему: Очерк истории Черногории и российско-черногорских отношений–М.:Декоративное искусство, 2004. – С.164-199.
2. Демидова Л.С. Сфера услуг в постиндустриальной экономике// МЭ и МО 2000. -№2. –С.68-112.
- 3.Офіційний сайт консалтингової інвестиційної компанії «СММ» [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://cmm-montenegro.ru/>
- 4.Офіційний сайт британського журналу «Euromoney» [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.euromoney.com/>
- 5.Офіційний сайт

Департаменту статистики Чорногорії [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.monstat.org/> 6.Офіційний сайт журналу трейдерів та інвесторів «Биржевой лидер» [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.profi-forex.org/> 7.Офіційний сайт порталу закордонної нерухомості [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://realty-portal.eu/> 8.Офіційний сайт британської газети “The Telegraph” від 4.01.2014 [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/> 9.Офіційний сайт органу Генеральної Асамблеї ООН UNCTAD [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://unctad.org/> 10.Офіційний сайт Всесвітнього банку [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.worldbank.org/> 11.Офіційний сайт Центрального банку Чорногорії [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.cb-mn.org/>

Хильчевська І.Г., Григор’єва В.І. Інвестиційний клімат Чорногорії в сфері туризму. Аналізуються основні фактори привабливості та ефективності капіталовкладень в туристичний сектор Чорногорії, а також можливі ризики та об’єктивні обмежувачі подальшого господарського розвитку країни.

Ключові слова: сфера послуг, туризм, інвестиції, інвестиційна політика.

Хильчевская И.Г., Григорьева В.И. Инвестиционный климат Черногории в сфере туризма. Анализируются основные факторы привлекательности и эффективности капиталовложений в туристический сектор Черногории, а также возможные риски и объективные ограничители дальнейшего развития страны.

Ключевые слова: сфера услуг, туризм, инвестиции, инвестиционная политика.

Khilchevska I.H., Grygorieva V.I. Investment climate in Montenegro's tourism industry. The article analyzes the main factors of attractiveness and effectiveness of investments in Montenegro's tourism industry, and the possible risk factors and objective constraints to the country's development.

Keywords: services, tourism, investment, investment policy.